

Suomen työmarkkinoiden rakenteet, instituutiot ja toiminta

Lähes puolitoista vuotta sitten, kun teemanumeron valmistelu alkoi, emme vielä tienneet miten Eurooppaan suuntautuva pakolaisvirta kasvaisi nopeasti ennennäkemättömiin mitasuhteisiin. Sodan kurimuksesta ja pakolaisleirien ahtaudesta pakenevat pakolaiset vyöryivät rajojen yli ja muuttivat yhteiskuntapoliittisen keskustelun painopisteet. Keskustelu Euroopan talouskriisistä ja väestön ikääntymisestä siirtyi kysymyksiin miten Euroopan maat suhtautuvat ihmisoikeuksiin, kansainvälisiin pakolaissopimuksiin ja miten organisoidaan pakolaisten tarvitsema tuki. Miten Suomen työmarkkinat, ja laajemmin eurooppalaiset työmarkkinat, sopeutuvat uuteen tilanteeseen? Entä millaisia muutoksia tapahtuu työmarkkinoilla lähitulevaisuudessa? Entä mitä ovat pitkäaikaiset vaikutukset? Näihin kysymyksiin tämä lehti ei pysty vastaamaan, vaikka tutkimuskirjallisuudessa onkin paljon epäsuoria esimerkkejä siitä miten vaativa ja pitkäaikainen prosessi maahanmuuttajien työmarkkinoille integroituminen on.

Pakolaisten työperäistä yhteiskunnallista integroimista vaikeuttaa ennen kaikkea se, että Suomen työmarkkinoilla ei ole sellaista kysyntää kuten esimerkiksi Saksassa, jossa arvioidaan olevan avoinna lähes viisisataa tuhatta sellaista työpaikkaa, joista suoriutuu vähäiselläkin harjaantumisella. Tosin näidenkin visioiden suhteen on syytä olla varovainen. Aikaisemmat kokemukset antavat aiheen topuutella pikatyöllistäjiä, sillä maahanmuuttajien pikainen ja kontrolloimaton työllistäminen

aloi sekä epävakaisiin työolosuhteisiin voi kostautua. Lyhyellä tähtämellä ajatellen työllistämisongelma voidaan pyyhkäistä pois, mutta niin kuin Hartz -malli (*one euro jobs*) ja monet muut esimerkit osoittavat, yhteiskuntaan voi syntyä rakenteellinen matalapalkka-, ja köyhyysongelma ja sosiaalivaltioon kestävyysvaje. Kun työmarkkinoille luodaan matalapalkka-aloja, sosiaaliset tulonsiirrot kasvavat nopeammin kuin verotulot (Bosch & Weinkopf 2008).

Taloustieteen nobelisti, Robert Solow, joka on pienen ikänsä tutkinut matalapalkka-alojen muotoutumista eri maissa, varoittaa, että matalapalkka-alojen ja sääntelemättömien työsuhteiden muodostuminen voi alkujaan näyttää hyvänäkin ratkaisuna niin työllisyyden ja yritystoiminnan toimintaedellytysten näkökulmasta, mutta ajanoloon se tuottaa yhteiskuntaan sellaisen rakenteellisen ja fiskaalisen ongelman, josta on vaikea irrottautua (Solow 2008). Pitkällä tähtäyksellä matalapalkka-alat jarruttavat talouskasvua, työn tuottavuuden ja innovaatioiden kehitystä sekä kasvattavat yhteiskuntien sosiaalisia kustannuksia. Toisaalta on väitetty, että maahanmuuttajat rasvaisivat talouden rattaita, mutta Norjassa tehty tutkimus osoittaa miten kaikki riippuu sittenkin paikallisten työmarkkinoiden toiminnasta ja kysynnästä.

Tutkimuskohteena työmarkkinoiden rakenteistuminen ja toiminta aukeaa moneen eri suuntaan. Monitieteellisenä julkaisuna lehden

tarkoitus on virittää dialogia eri tieteenalojen välille. Tässä lehdessä on kolme mielenkiintoista tutkimusartikkeliä, jotka tarkastelevat eurooppalaisia, kansallisia ja paikallisia työmarkkinoita. Ensinnäkin Aart-Jan Riekhoff on tarkastellut työmarkkinauudistuksia 14:ssä Euroopan maassa. Hän toteaa tutkimuksensa johtopäätöksissä, ettei ole olemassa yhtä ainoaa työmarkkinapoliittista reaktiota globalisaatioon. Monimutkaisessa, globalisoituneessa taloudessa ja poliittisessa ympäristössä hallitukset voivat sekä kompensoida globalisaation vaikutuksia että parantaa työmarkkinoiden tehokkuutta – jopa tehdä näitä molempia samanaikaisesti.

Toinen tutkimusartikkeli, Laura Mankin ja Markku Sippolan tutkimus ”Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla” keskustelee työmarkkinoiden lohkoutumisesta maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa keskitytään kahteen sellaiseen toimialaan, missä toistaiseksi on ollut paljon maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Nämä ovat rakennus- ja siivousala. Mankki ja Sippola toteavat, että monien työssäkävien maahanmuuttajien puheenvuoroissa korostuu usko siihen, että työmarkkinoiden kautta tullaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Lehden kolmas tutkimusartikkeli tarkastelee paikallisia työmarkkinoita työväen historiatutkimuksen näkökulmasta. Outi Fingerroosin, Matti Roiton ja Niina Naarmisen artikkeli on otsikoitu ”Äänekäs luokka. Tehdas-työväen menneisyyden ja muistitiedon jäljillä” ja siinä keskustellaan ansiokkaasti ns. *oral history* -tiedon hyödyntämisestä tutkimuksesta. Tässä tutkimuksessa todetaan, että tutkimuksessa vähälle huomiolle on jäänyt se, millaisia ääniä, jälkiä ja tulkintoja työväenluokka on jättänyt menneisyydestään. Toivomme, että jatkossakin TT-lehteen tarjotaan myös työväen historian alan käsikirjoituksia.

Artikkeleiden lisäksi lehdessä on kolme mielenkiintoista, työmarkkinoiden toimintaa tarkastelevaa katsausta. Ensinnäkin Tiina Soininen pohtii työn vakautta Suomessa. Katsaus pohjautuu hänen tuoreeseen väitös-

kirjaansa. Katsaus erittelee sitä, miksi eri tutkimukset (tai tutkimuslinjat) antavat kovin erilaisen kuvan suomalaisista työmarkkinoista: yhtäällä puhutaan jatkuvuuksista, toisaalta korostetaan työmarkkinoiden fragmentoitumista ja prekarisoitumista.

Toiseksi, Anna Pärnäsen ajantasainen katsaus työn tekemisen rakenteellisiin muutoksiin kertoo samankaltaista jatkuvuuksien ja pirstaloitumisen tarinaa: samalla kun työmarkkinoiden rakenne on säilynyt hämmästyttävän samankaltaisena 2000-luvun ajan tarkasteltaessa normaalityösuhteissa olevien osuutta (jatkuvassa kokoaikaisessa työssä olevien määrä on jopa hieman kasvanut 2000–2014), epätyypillisemmät työn tekemisen tavat, kuten yksinyrittäisyys, ammatinharjoittaminen, freelancetyö ja apurahalla työskentely ovat yleistyneet. Myös osa-aikatyön osuus on kasvanut. Työmarkkinoilla on siten havaittavissa sekä pysyvyyttä että muutosta. Pärnänen herättelee keskustelua siitä miten työnteon tapojen moninaistuminen haastaa sosiaaliturvakäytön: miten tulevaisuudessa pystytään ottamaan huomioon eri työnteon tapoihin liittyvä toimeentulon epävarmuus?

Kolmas katsaus, jonka on tutkijakoulu LabourNetin konferenssin paneelikeskustelun pohjalta kirjoittanut Armi Mustosmäki, pohtii niin ikään erityisryhmän asemaa työmarkkinoilla, nimittäin yhteiskuntatieteellisen alan tutkijakoulutettuja (tohtoreita). Katsauksessa todetaan, että tohtorien työmarkkinat ovat usein pirstaleiset ja epävarmat, ja toivotaan jatkossa muun muassa yritysmaailman rekrytoivan tohtoreita aiempaa ennakkoluulottomammin.

Lehdessä julkaistaan lisäksi kaksi luentoja ja kaksi kirja-arviota. Luennot käsittelevät nekin teeman aihepiiriä työmarkkinasuhteiden muotoutumisen ja ammattiyhdistysten käyttämien strategioiden näkökulmasta. Tapio Bergholmin väitöskirjatutkimus sijoittuu sosiologiaan ja hän on tutkinut Suomen työmarkkinasuhteiden toimintatavan muotoutumista ajalla 1944–1966. Rolle Alhon sosiaalipolitiikan väitöskirjatutkimus puoles-

taan tarkastelee ammattiyhdistysten toteuttamia strategioita globaaleilla työmarkkinoilla. Hän toteaa, että ammattiliitot vastustavat usein maahanmuuttoa, koska ne ovat katsooneet maahanmuuttajien uhkaavan jäsenkuntansa asemaa. Toisaalta asia ei ole näin yksipuolinen, ammattiyhdistykset ovat usein myös olleet mukana parantamassa maahanmuuttajien heikkoa työmarkkina-asemaa.

Kirja-arvioissa tarkastellaan suomalaisia työmarkkinoita rakenteiden, toiminnan ja instituutioiden näkökulmasta sekä siitä näkökulmasta millainen kuva pohjoismaisista, ja suomalaisista, työmarkkinoista on kansainvälisesti. Kaikkiaan tässä uudessa tilanteessa onkin aiheellista kysyä, ovatko eri toimijat nyt kypsiä kohtaamaan globalisaation ja sen mukanaan tuomat poliittiset, sosiaaliset ja eettiset kysymykset?

Lehden teemanumero nostaa esiin tärkeitä tutkimuskohteita ja osoittaa myös selkeitä tutkimusaukkoja. Tuntuu jopa sille, että tar-

vitsisimme enemmän tutkimusta kansallisista työmarkkinoista osana globalisoitunutta maailmaa. Toivomme, että aihepiiriä koskevaa tutkimusta jatketaan – ja käynnistetään uutta tutkimusta – eri menetelmin ja eri toimijoiden näkökulmista. Toteuttaisiko Työelämän tutkimus-lehti vuonna 2025 teemanumero tästä aiheesta

*Pertti Koistinen, Antti Saloniemi,
Mia Tammelin ja Jari Vainiomäki*

Kirjallisuus

- Bosch, G & Weinkopf, C. (2008) (toim.) *Low-Wage Work in Germany*. Russell Sage Foundation, New York.
- Solow, R. (2008) Introduction – The German Story. Teoksessa: G. Bosch & G. Weinkopf (toim.) *Low-Wage Work in Germany*. Russell Sage Foundation, New York.